

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՀԱՔԱՐՅԱՆ

ԱՎԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐՎԱ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ըստ Ավետարանների վկայության, ապրիլի 6-ը, Ավագ Հինգշաբթին, հանդիսանում է պատմական ու նշանակալից մի օր Հիսուսի երկրավոր կյանքի վերջում:

Մեր եկեղեցական օրացույցում այդ օրվա դիմաց նշանակվել են մի շարք տնօրինական իրադարձություններ և հանդիսավոր ելույթություններ, ինչպիսիք են Յիշատակ ընթերցեց Տեառն մերոյ Հիսուսի Քրիստոսի, Ոստալուայ, Տերունական ընթրիք և սիրոյ կտակ:

Մեր շարականները ևս ամբողջությամբ նվիրված են Ավագ Հինգշաբթի օրվա այդ հոգևոր իրադարձություններին, ինչպիսիք են՝ «Վերաձգողն երկնից», «Արծաթսիրտ» երգերն ունեւ Յոդա», «Արկողղ վոյս որպէս զօթօց», «Այսօր կանգնեցաւ առաքան մկրտութեան», «Այս խորհուրդ լցաւ», «Սիրտ իմ սասանի», «Այսօր անձառ» և այլ շարականները:

Հիսուսը ցանկացել է Ս. Հարության հրաշափառ դեպքը կանխող յոթնյակին՝ այսինքն Ավագ Շաբաթվա ընթացքում, բացառիկ ու հանդիսավոր հանգամանք տալ իր երկու տնօրինություններին. առաջինը՝ Ծաղկավարդի օրը վերջին անգամ լինելով իր հաղթական մոտեքին Երուսաղեմ՝ շեշտելու համար մեսիական իր հանգամանքը մանավանդ հորեաների համար, և երկրորդը՝ իր փրկագործ չարչարանաց ու խաչելության խորհրդին՝ համայն մարդկության փրկության համար:

Մոտ էր հրեական պատկեր կամ «Բաղարջակերաց» տոնը, «յորժամ զպատկին զենուին» (Մարկ. ԺԴ 12): Հիսուսը ջերմ ցանկություն է հայտնում իր աշակերտների հետ կատարել, վերջին անգամ լինելով, պատկի

կամ պասեքի տոնը, որը մեծագույն տոնն էր հրեաների համար:

Աշակերտները Երուսաղեմում Հիսուսի գաղտնի աշակերտներից մեկի «մեծ ու վարդարուն վերնատան» մեջ պատրաստում են պատկական, ավանդական սեղանը:

Երեկոյան Հիսուսը աշակերտներով գալիս է վերնատուն և նստում պատկական սեղանի գլուխը: Նա օրվա այս հանդիսության նպատակը նշում է տրտում մի նախապագամով. «Որքան ցանկացա այս պասեքը ուտել ձեզ հետ, քանի դեռ չեմ չարչարվել: Բայց ասում եմ ձեզ, թե այլև չեմ ուտելու սրանից, մինչև որ պասեքը չկատարվի Աստուծո առաքյալության մեջ» (Ղուկ. ԻԲ 15—16):

Այնուհետև հանդարտորեն ոտքի է կանգնում, հանում է իր սովորական, արտաքին զգեստները: Վերնատան մի անկյունում նախապես պատրաստ էր կոնք, կոյժ, ջուր ու ղենջակ, օրինական սրբության լվացումը կատարելու համար: Մեջքին կապում է մի մեծ ղենջակ, վերցնում է ջրով լի կոնքը և խոնարհելով աշակերտների առաջ, հերթով լվանում է նրանց ոտքերը և ղենջակի ծայրով չորացնում: Աշակերտները «ավելի ջվարած, քան թե ուրախացած» ու անակնկալի եկած հակամայից համակերպում են ու լուռ:

Ճաշից առաջ ոտքերի լվացումը կատարում էին տան սպասավորները: Իսկ այդ հանդիսավոր և բացառիկ առիթով ոտքերի լվացում կատարում էր Հիսուսը, որոշ դաստիարակչական նպատակով:

Ոտքերի լվացումից հետո Հիսուսը հագնում է իր սովորական զգեստը և կրկին բալվում պատկական սեղանին:

Սկսվում է պատկական ընթրիքը (Մատթ. ԻԶ 20. Մարկ. ԺԴ 17. Ղուկ. ԻԲ 14):

Ձատկի տոնախմբությունը նվիրվել էր եգիպտական գերությունից հրեաների ազատության և Սինայի անապատում նրանց քառասուն տարիների թափառումին, Ավետյաց երկիր մտնելուց առաջ:

Ձատկական սեղանին դրվել էին մի խորոված ամբողջ գառ, բաղարջ հաց, անապատի դժվարությունները հիշեցնող դառնահամ խոտեր, այլ կերակուրներ և ավանդական խորոսեր, վանապան մրգերից քացախով և այլ համեմունքներով պատրաստված բանդակը՝ մրգերի հյութից պատրաստված խըմիչք:

Հիսուսը արարողական առաջին բաժակը (Ղուկ. ԻԲ 15—18) բարձրացնում է և, այն խմելուց հետո, հերթով փոխանցում է աշակերտներին: «Առէ՛ք զայդ և բաժանեցէ՛ք ի ձեզ»: Այնուհետև Հիսուսը վերցնում է երկրորդ բաժակը, բաղարջ հացը և խորոված գառը մաս-մաս անելով, տալիս է աշակերտներին, որովհետև «զատկական գառան ոսկորները պետք չէ որ փշովեն» (Ելք. ԺԲ 16):

Հիսուսը սույն ընթրիքի պահին հաստատում է Եկեղեցու մեծագույն և սրբալիազույն խորհուրդը. վերցնում է նաև սեղանից մի կտոր բաղարջ հաց, օրհնում է այն, բաժանում երկու մասերի և բաշխում իր աջ ու ձախ կողմերում նստած աշակերտներին, ասելով. «Առէ՛ք, կերէ՛ք, այս է մարմին իմ»: Ապա գինու բաժակը ևս վերցնելով, օրհնում է այն, գոհություն է մատուցում Աստուծո և իր խոսքը ուղղելով աշակերտներին ասում է. «Արբէ՛ք ի դմանէ ամենեքեան, զի ա՛յդ է արին իմ նորոյ ուխտի, որ ի վերայ բազմաց հեղու, ի թողութիւն մեղաց» (Մատթ. ԻԶ 26—28. Մարկ. ԺԴ 22—24. Ղուկ. ԻԲ 19—20):

Հիսուսի թելադրությունն էր այս առթիվ որպես իր մարմնի և արյան խորհուրդը, ամեն անգամ այդ կատարել, «առ իմոյ յիշատակի»:

Պողոս առաքյալ, խորհրդածելով Ս. Հաղորդության խորհրդի հաստատման մասին, գրում է. «Քանիցս անգամ թէ ուտիցէք զհացըս զայս և զբաժակս ըմպիցէք, զմահն Տեառն պատմեցէք... (Ա Կորնթ. ԺԱ 24—26):

Երբ ավարտվում է ոտնավայի և Ս. Հաղորդության խորհրդի հաստատմանը նվիրված հանդիսությունը, զատկական սեղանի շուրջ սկսվում է Հիսուսի հրաժեշտի հուսիչ խոսքերն ու սիրո կտակի պատգամը:

Փրկիչը բացատրում է իր կատարած ոտնավայի հոգևոր նշանակությունը, երբ ինքը որպես իր աշակերտների «ոսուցիչն ու վարդապետը» լվաց նրանց ոտքերը և ցույց տըվեց իր օրինակով ու գործով ճշմարիտ խնարկության գերազանց դասը. «Եթե ես, որ

ձեր Տերն ու Վարդապետն եմ, լվացի ձեր ոտքերը, դուք էլ պարտավոր եք միմյանց ոտքերը լվանալ, որովհետև ես մի օրինակ տվի ձեզ, որ, ինչպես ես ձեզ արեցի, դուք էլ նույն ձևով անեք» (Հովհ. ԺԳ 13—15):

Հիսուսը ավարտելուց հետո ոտքերի լվացման մասին իր բացատրականը, մի պահ լռում է: Այդ հանդիսավոր պահին նրա մըտքով է անցնում Սաղմոսի տխուր մարգարեությունը մարդկային ապերախտության և նենգության մասին. «Նա, որ ինձ հետ հաց էր ուտում, միաժամանակ ինձ դավաճանում էր» (Սաղմ. ԽԱ 10):

Հիսուսը ապա տիրապետելով իր հույու-մին, բացահայտում է Հոռայի մատնությունն ու դավաճանությունը. «Ճշմարիտ, ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, որ ձեզնից մեկն ինձ մատնելու է» (Հովհ. ԺԳ 21):

Հուդան իսկույն հասկանում է, որ Հիսուսի ակնարկությունը իր մասին է: Եվ մինչ աշակերտները մատնվել էին խռովքի՝ Հիսուսի այս ցնցող հայտնության վրա, նա լքում է զատկական սեղանը և դուրս է փախչում:

Հովհաննես ավետարանիչը հրաշալի կերպով է բնութագրում Հոռայի մատնության թողած ընդվզեցուցիչ պահի տպավորությունը: Նա Հոռայի մեկնումից հետո գրում է. «Եւ գիշեր էր» (Հովհ. ԺԳ 30):

Արդարև, Հոռայի աշակերտության երեք տարիների ընթացքում նրա խավար հոգու մեջ չէին կարողացել թափանցել Հիսուսի սիրո, բարեկամության, ներողության պատգամների լույսերը:

Այդ գիշեր Հոռան հավիտենապես բաժանվում էր իր սիրո Մեծ Վարդապետից, նաև ֆիզիկապես: Նրա հոգու մեջ իջել էր խավարը, որը հուր-հավիտյան կործանում էր նրան: «Արտասուելի Յուդայի» (ջարական) «հոգեկան աշխարհի վրա կիջներ նաև գիշեր մը, որ առավոտ պիտի չունենար այլևս»:

Ոտնավայի արարողության և դրա հոգևոր, դաստիարակչական նշանակությանը մեծ ուշադրություն է տվել Եկեղեցին: Ավետարանը և Եկեղեցու հայրերը, առաքյալների ոտքերի լվացման ակտը համարել են «Հիսուսի հետ մասնակցության նշանակ և դրա զանցառությունը՝ Հիսուսի հետ մասնակցության վերկում» (Հովհ. ԺԳ 6—10), ինչպես այդ պատահել էր ըստ Ավետարանի վկայության Պետրոս առաքյալի հետ, որը վիճում էր Հիսուսի հետ իր ոտքերն էլ լվանալու առիթով. «Եթե քո ոտքերը չլվանամ,—ասում էր Հիսուսը,—ինձ հետ մաս չես ունենալու» (Հովհ. ԺԳ 8):

Այս իմաստով Եկեղեցու հայրերը Ոտնավայի Եկեղեցու խորհուրդների կարգն են անցկացրել:

Ոսնալվայի հիշատակը հանդիսավորապես կատարելու հեղինակը նկատվում է Ս. Եփրեմ Ասորի Հայրապետը (306—379):

Գրիգոր Վկայասեր կաթողիկոսը (1066—1105) երբ գտնվում էր Կ. Պոլսում, Ս. Եփրեմ Ասորու «վկարգն ոտնալուային» ասորերենից թարգմանում է և մոծում Հայ Եկեղեցու մեջ:

Հայ Եկեղեցին ամեն Ավագ Հինգշաբթի հետմիջօրեին ավանդական շուքով կատարում է ոսնալվայի կարգը:

Միայն Հայ Եկեղեցուն հատուկ է ոսնալվայի պահին ոտքերի օրհնած յուղով օծելու կարգը ևս: Տերունական ընթրիքի ժամին, ոտքերի վազման հետ օծումի հիշատակություն չկա ավետարաններում:

Սակայն, ավետարանների մեջ երկու անգամ հիշվում է Հիսուսի ոտքերի անուշահոտ յուղով օծման պարագան, մեկը Կափառնայում գլուղում, «մեղավոր կնոջ» կամ Մարիամ Մագդաղենացու կողմից (Ղուկ. Է 36—50), մյուս օծումը Բեթանիայի մեջ, Ծաղկավարդից մեկ օր առաջ, Ղապարոսի հարությունից հետո, երբ նրա բարեկամ Սիմոն Բոթոտի տանը ընթրիք էր տրվում ի պատիվ Հիսուսի, որտեղ ներկա է եղել նաև Հիսուսի մայրը՝ Ս. Աստվածածինը: Ընթրիքի ժամանակ Ղապարոսի բույր Մարիամը կատարում է Հիսուսի ոտքերի օծումը (Մատթ. ԻԶ 8—13, Մարկ. ԺԴ 4—9, Հովհ. ԺԲ 4—8). «Մարիամը մի լիտր ալնիվ նարդոսի թանկարժեք յուղ վերցնելով՝ օծեց Հիսուսի ոտքերը և իր մազերով էլ սրբում էր նրա ոտքերը. և տունը լցվեց յուղի բույրով» (Հովհ. ԺԲ 3—4):

Հիսուսի վրա կատարված երկու օծումների մեջ կար մեծ տարբերություն ըստ մեկնիչների. «մեկը (Կափառնայում) մեջ եղածը՝ ցղման արտահայտություն էր, իսկ մյուսը՝ ուրախառիթ երախտագիտության մը նշանը: Մեկուն մեջ արցունք կտիրեր, մյուսին մեջ՝ ցնծալից զվարթություն: Մեկուն մեջ մեղաց թողություն կշնորհվեր, մյուսին մեջ սուրբ սիրտը կգովվեր» (Մաղաքիա արքեպ. Օրմանյան):

Հայ Եկեղեցին ահա Ավագ Հինգշաբթի օրը, Հիսուսի մահից վեց օր առաջ, Բեթանիայում կատարված օծումը կցել է ոսնալվայի կարգին: Այդ մասին Հիսուսը վկայում

է. «Նա իմ հանդեպ մի բարի գործ կատարեց... Նա իմ թաղվելը կանխեց: ...Ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, որ ամբողջ աշխարհում, ուր էլ որ այս Ավետարանը քարոզվի, պիտի պատմվի դրա հիշատակին նաև այն՝ ինչ որ դա կատարեց» (Մատթ. ԻԶ 10—13):

Չատկական ընթրիքի սեղանի ավարտին Հիսուսը արտասանում է իր հրաժեշտի կամ իր՝ աշխարհից վերջին բաժանման խոսքերը և հայտնում է աշակերտներին իր «սիրոյ կտակը» (Հովհ. ԺԴ 1—31, ԺԵ 1—18 և Զ 1—33):

Հիսուսի վերջին խոսքերը, որոնք արտասանվում են սեղանի վրա, վերջանում են քաջալերական, խրոխտ ու հուսալից տոնով. «Ընդ իս խաղաղութիւն ունիցիք, յաշխարհի աստ նեղութիւն ունիցիք, այլ քաջալերեցաւրոյք, զի ես յաղթեցի աշխարհի» (Հովհ. ԺԶ 33):

Հիսուսի «սիրոյ կտակը» ավարտվում է նաև վերջին կամ «Քահանայապետական աղոթքով, հավատացյալների և գալիք քրիստոնյա սերունդների համար լավատես ու սրտառու մաղթանքներով (Հովհ. ԺԵ 1—26):

Հիսուսի այն վերջին աղոթքում հանդես է գալիս նրա «Հոգին, սիրո և միության հոգին, որ այս աշխարհի մեջ Ավետարանի հաղթանակը պիտի արդյունավորե և հանդերձյալ աշխարհին մեջ երանության փառքը պիտի պատրաստե: Այս է փրկագործության ահեղ խորհրդոյն գաղտնիքը: Չայնակցինք և մենք, և մաղթենք, որ Հիսուսի սրտաբուխ խնդրանքները ամենուն վրա իրականանան և Եկեղեցվո միությունը հաղթանակե» (Մաղաքիա արքեպ. Օրմանյան):

Չատկական սեղանի վրա, Հիսուսի արտասանած «սիրոյ կտակ»-ից և նրան հաջորդող հոգեկից աղոթքից հետո, Ավագ Հինգշաբթի գիշերը Հիսուսը ոտքի է կանգնում, օրհնում սեղանը և իր աշակերտների խմբի հետ պասեքի նվիրված սաղմոսներ երգելով, անցնում են Կենտրոնի ձորից և հասնում Զիթենյաց լեռան ստորոտ, Գեթսեմանի պարտեզ, ուր և տեղի է ունենում Հիսուսի մատնությունն ու ձեռքակալությունը (Մատթ. ԻԶ 47—56, Մարկ. ԺԴ 43—52, Ղուկ. ԻԲ 47—53, Հովհ. ԺԸ 1—10):

